

Tema mikrohistoria

År 1976 publicerade den italienske historikern Carlo Ginzburg en bok som blev mycket uppmärksammad och som visade på ett nytt sätt att skriva historia: *Il formaggio e i vermi: Il cosmo di un mugnaio del '500*. I boken möter läsaren en okänd mjölnare i 1500-talets Friulien, Domenico Scandella, kallad Menocchio, och dennes minst sagt märkliga föreställningsvärld. Ginzburgs bok, som publicerades på svenska 1983 med titeln *Osten och maskarna*,¹ ses i dag som en klassiker och refereras ofta till som ett skolexempel på mikrohistorisk forskning, så också på flera ställen i detta temanummer.

Men varför blev *Osten och maskarna* så uppmärksammad och uppskattad av såväl historiker som den historieintresserade allmänheten? Vad finns i det mikrohistoriska forskningsperspektivet som lockar, och som gör att det i Sverige under senare år har rönt allt större uppmärksamhet? Är det kanske det faktum att många mikrohistoriskt inriktade forskare, i likhet med Ginzburg, har arbetat med rättegångsmaterial, det vill säga källor som inte sällan berättar om dramatiska händelser och som ibland kan ge perspektiv på existentiella förhållanden i människors liv? Ett svenskt exempel på detta från senare tid är Annika Sandéns uppmärksammade böcker *Missdådare* och *Bödlar*.² Handlar det kanske om att vi i hennes men också i andra mikrohistorikers arbeten får möta människor vars livsöden vi, trots avstånd i tid och rum, kan beröras av och kanske till och med känna igen oss i? Har de i den meningen en högre grad av allmängiltighet? Är det kanske så att historien helt enkelt blir mer engagerande och lättare att till sig om historieskrivandet tar sin utgångspunkt i vanliga människor och deras vardag? Eller ska det

1. Carl Ginzburg, *Osten och maskarna: En 1500-talsmjölnares tankar om skapelsen* (Stockholm 1983).

2. Annika Sandén, *Missdådare: Brott och människoöden i Sverige omkring 1600* (Stockholm 2014); dens. *Bödlar: Liv, död och skam i svenskt 1600-tal* (Stockholm 2016).

växande intresset för mikrohistoria kanske förklaras med att det också handlar om ett sätt att förmedla historisk forskning som inte sällan gränsar till skönlitteratur?

Det finns förstås inte ett enda svar på varför en del mikrohistoriska arbeten har nått stora läsarskaror också utanför akademien. Mikrohistoria är inget enkelt och entydigt begrepp. Den vetenskapliga diskussionen om dess förtjänster och svagheter har pågått allt sedan 1970-talet, och diskussionen kommer förstås att fortgå. Det här temanumret ska ses som ett bidrag till den diskussionen. Min förhoppning är att de olika bidragen ska visa på de möjligheter som finns med detta speciella historievetenskapliga perspektiv och samtidigt klargöra både hur mikrohistoriskt inriktad forskning kan bedrivas och vad sådan forskning kan bidra med i relation till andra typer av historisk forskning.

Trots det stora intresset för till exempel Ginzburgs bok hade mikrohistoria länge svårt att få något större genomslag inom den svenska historieforskningen. Annorlunda har det varit i våra nordiska grannländer. På 1990-talet publicerades i både Norge och Danmark översikter på temat,³ och inte minst i Finland har intresset för mikrohistorisk forskning länge varit stort. År 2000 utkom *Historisk Tidskrift för Finland* med ett temanummer om just mikrohistoria,⁴ och en av de främsta företrädarna för mikrohistorisk forskning i Norden har under lång tid varit Matti Peltonen, professor i social historia vid Helsingfors universitet. På Island återfinns Sigurður Gylfi Magnússon, som tillsammans med ungern István M. Szijártó för några år sedan utkom med en internationell översikt över ämnet: *What is Microhistory? Theory and practice*.⁵

I Sverige har det emellertid varit svårare för mikrohistoria att få fäste. En av de första svenska historikerna som använde begreppet och förde en explicit diskussion om det var Britt Liljewall i avhandlingen *Bondevardag och samhällsförändring* från 1994.⁶ Några år senare utkom Birgitta Odén med sin korta essäbok *Leda vid livet*, i vilken hon i ett inledande och ett avslutande kapitel resonerar kring både fördelar och

3. Ingar Kaldal, *Alltagsgeschichte og mikrohistorie* (Trondheim 1994); *Mikrohistorie, Den jydskke historiker* 85 (1999).

4. *Mikrohistoria och livshistoria, Historisk Tidskrift för Finland* 3 (2000).

5. Sigurður Gylfi Magnússon & István M. Szijártó, *What is Microhistory? Theory and practice* (London & New York 2013).

6. Britt Liljewall, *Bondevardag och samhällsförändring: Studier i och kring västsvenska bondedagböcker från 1800-talet* (Göteborg 1995) se spec. s. 20–24.

svårigheter med mikrohistorisk forskning.⁷ Ytterligare exempel skulle kunna anföras, men de svenska arbeten som uttryckligen har anlagt ett mikrohistoriskt perspektiv har hittills varit få.

Varför har det varit så här? Kanske har det att göra med att den nationella ramen länge har varit förhärskande inom svensk historieskrivning, och att det därför har varit ovanligare att inom den akademiska historieforskningen rikta sökljuset mot mindre sammanhang, som enskilda individer och lokalsamhällen. Samtidigt kan vi se hur intresset för hembygdsforskning och framför allt släktforskning stadigt har ökat, och inte minst digitalisering av allt större mängder arkivmaterial har skapat möjligheter för många att bli del av en snabbt växande folkrörelse. Parallellt med detta har ett antal uppmärksammade tv-produktioner, till exempel *Din plats i historien* och *Vem tror du att du är?*, visat att det finns ett stort intresse utanför akademien att möta en annan typ av historieskrivning än den som gemene man nog uppfattar vara den som yrkeshistoriker ägnar sig åt.

Det tycks dock som om en omsvängning nu är på gång på allvar bland svenska historiker, och att mikrohistoria börjar betraktas som ett intressant och fruktbart vetenskapligt perspektiv bland andra. Det framgick inte minst vid Svenska historikermötet i Stockholm 2014, då inte mindre än fem sessioner, inklusive ett uppmärksammat panelsamtal, behandlade olika aspekter på mikrohistorisk forskning.⁸ Det växande intresset för mikrohistoria visade sig också då Call for Papers gick ut till det här temanumret. Antalet förslag på artiklar och essäer som kom in var stort, och det har varit en grannlaga uppgift att välja ut de texter som nu publiceras. Värt att notera, och glädjande, är att flera av de publicerade bidragen är skrivna av relativt unga forskare, i två fall doktorander, och att majoriteten av författarna är kvinnor, vilket inte har varit det vanliga i *Historisk tidskrift* under senare år.

De inledande tre texterna i temanumret är längre uppsatser. De visar på tre olika aspekter av mikrohistorisk forskning. Jonas Lindström och Karin Hassan Jansson diskuterar i sin uppsats, med utgångspunkt i ett rättsfall på 1680-talet, kring mikrohistoria som metod, hur mikrohis-

7. Birgitta Odén, *Leda vid livet: Fyra mikrohistoriska essäer om självmordets historia* (Lund 1998) s. 9–15, 67–83.

8. Se Kenneth Nyberg, "Svenska historikermötet, Stockholm, 8–10 maj 2014", *Historisk tidskrift* 134:3 (2014) s. 563–566; Lars Grahn, "Svenska historikermötet 2014: Enorm utvidgning av undersökningsområdet", *Respons* 3 (2014) s. 13–14.

toria kan skrivas, och hur studier av det enskilda fallet och kontexten kan och bör samspeles. I Emil Marklunds uppsats om den unga småskolläraren Ester Vikström får vi ett exempel på en avgränsad mikrohistorisk studie där källmaterialet, en dagbok, står i centrum. I den tredje uppsatsen, av Linnea Bring Larsson, diskuteras med utgångspunkt i en studie av en hushållsbok från tidigt 1700-tal den teoretiska potential som mikrohistoria rymmer.

Temanumrets ämne lockade flera forskare som var intresserade av att i essäform resonera kring mikrohistoria. AnnaSara Hammar och Linn Holmberg diskuterar i sin essä hur de under sin forskarutbildning successivt insåg den potential som det mikrohistoriska forskningsperspektivet hade för deras arbeten. Peter K. Andersson behandlar i sin essä, utifrån några mindre kända mikrohistoriska studier, den intressanta, och för alla historiker ständigt närvarande, frågan om var gränsen går mellan fakta och fiktion. Vilka litterära friheter kan vi som historieforskare ta oss? I den tredje essän resonerar Brita Planck och Marie Steinrud, också utifrån genomförda avhandlingsarbeten, om brev som källmaterial i mikrohistoriska studier. De kommer med det viktiga och egentligen självklara påståendet att inte bara vanliga människor (vad vi nu menar med det) utan också samhällets eliter kan och bör uppmärksammas i mikrohistoriska studier.

Historisk tidskrift har ytterst sällan innehållit bilder. När så har varit fallet har bilden i regel fått illustrera det som behandlas i texten. Betydligt ovanligare är det att historiker har använt bilder som källmaterial. För en mikrohistoriker, i alla fall om han eller hon rör sig i en senare tid, kan dock bilder vara ett fruktbart källmaterial genom att visa på detaljer och förhållanden i människors liv som mer traditionellt, skriftligt källmaterial inte kan berätta om. I en kort artikel under avdelningen "Bild i perspektiv", som från och med 2017 är ett fast inslag i *Historisk tidskrift*, ger jag själv ett exempel på detta.

Min förhoppning är att detta temanummer ska kunna väcka intresse för mikrohistoria hos ännu fler, och att det ska kunna fungera som utgångspunkt för en fortsatt debatt om hur detta historievetenskapliga perspektiv kan bidra till och samspeles med annan historievetenskaplig forskning. Mycket nöje!